

Het Marokkaans-Arabisch onder de loep

Een hulpmiddel voor NT2-docenten

Dieuwertje van der Putte

HET MAROKKAANS-ARABISCH ONDER DE LOEP

EEN HULPMIDDEL VOOR NT2-DOCENTEN

MET BEGELEIDEND SCRIPTIEDEEL

DIEUWERTJE VAN DER PUTTE

STUDENTNUMMER 3235424

BEGELEIDER: DR. JACOMINE NORTIER

TWEEDE LEZER: PROF. DR. NORBERT CORVER

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	6
1. TAALSITUATIE IN MAROKKO	8
2. STRUCTURELE VERSCHILLEN TUSSEN HET MAROKKAANS-ARABISCH EN HET NEDERLANDS	9
3. AAN DE SLAG	10
3.1. Uitspraak	11
3.1.1. VOCALEN	11
3.1.2. STOMME E	13
3.1.3. CONSONANTEN	15
3.2. GRAMMATICA	17
3.2.1. BIJVOEGLIJK NAAMWOORD	17
3.2.2. PERSOONLIJK VOORNAAMWOORD	19
3.2.3. VRAGEND VOORNAAMWOORD	21
3.2.4. AANWIJZEND VOORNAAMWOORD	23
3.2.5. BEZITTELIJK VOORNAAMWOORD	25
3.2.6. WERKWOORD	27
3.2.7. HULPWERKWOORD	31
3.2.8. VOORZETSELS	33
3.2.9. ZELFSTANDIG NAAMWOORD	35
3.2.10. LIDWOORD	35
3.2.11. VRAAGZINNEN	36
3.2.12. WOORDVOLGORDE	37
3.2.13. NEGATIE	39
3.2.14. DELETIE VAN KOPPELWERKWOORDEN	41
4. BESLUIT	44
5. ANTWOORDMODELLEN	45
5.1. OEFENING 2 STOMME E	45
5.2. OEFENING 4 BIJVOEGLIJK NAAMWOORD	46
5.3. OEFENING 5 PERSOONLIJK VOORNAAMWOORD	46
5.4. OEFENING 6 VRAGEND VOORNAAMWOORD	47
5.5. OEFENING 7 AANWIJZEND VOORNAAMWOORD	47
5.6. OEFENING 8 BEZITTELIJK VOORNAAMWOORD	48
5.7. OEFENING 9 WERKWOORD (1)	49

5.8.	OEFENING 10 WERKWOORD (2).....	49
5.9.	OEFENING 11 HULPWERKWOORD.....	50
5.10.	OEFENING 12 VOORZETSELS.....	51
5.11.	OEFENING 13 WOORDVOLGORDE	51
5.12.	OEFENING 14 NEGATIE.....	52
5.13.	OEFENING 15 DELETIE VAN KOPPELWERKWOORDEN	53

INLEIDING

De groepen van NT2-docenten bestaan vrijwel altijd uit een groep met sprekers van verschillende moedertalen. Het komt dan ook uiterst zelden voor dat de docent te maken heeft met mensen met slechts een of twee verschillende moedertalen. Toch wordt van de docent verwacht iedereen met deze verschillende achtergronden dezelfde taal te leren, namelijk het Nederlands.

Sommigen zijn in de veronderstelling dat de problemen die T2-verwervers ondervinden vanuit het Nederlands komen. Het zou een lastige taal zijn die voor iedereen even gecompliceerd is, van moedertaalspreker tot T2-leerders. Nu zijn er wel degelijk taalverschijnselen van het Nederlands waar veel T2-verwervers moeite mee hebben en waar zelfs moedertaalsprekers mogelijk problemen mee hadden tijdens hun T1-verwerving, gedacht kan worden aan de vervoeging van sterke en zwakke werkwoorden of de inflectie op werkwoorden (Kampen & Wijnen, 2000) maar dit geldt lang niet voor elk taalverschijnsel. Onderzoek heeft aangetoond dat tijdens het leren van een nieuwe taal (T2), de eerste taal of talen (T1) een rol speelt. De moeilijkheden die een T2-leerder heeft zijn dus afhankelijk van zijn of haar moedertaal.

De Transferhypothese gaat uit van invloeden vanuit de moedertaal en onderscheidt hierbij twee soorten transfer; positieve transfer en negatieve transfer. Bij positieve transfer worden grammaticale eigenschappen uit de moedertaal toegepast op de T2, die grammaticaal taalgebruik opleveren;; beide talen zijn met betrekking tot dat specifieke taalverschijnsel vergelijkbaar of gelijk. Deze taalverschijnselen zijn voor de T2-verwerver dus relatief makkelijk te leren. In het geval van negatieve transfer resulteert de toepassing van dergelijke grammaticale eigenschappen in ongrammaticaal taalgebruik; de T1 en T2 werken niet vergelijkbaar bij dit specifieke taalverschijnsel. Dit soort taalverschijnselen kost de leerder veel meer moeite om onder de knie te krijgen.

Om de cursisten Nederlands dus goed onderwijs te kunnen bieden, zou de NT2-docent tijdens het lesgeven de verschillen en overeenkomsten tussen de T1 en T2 in het achterhoofd moeten houden. Dit is echter alleen goed mogelijk wanneer de docent de kenmerken van de verschillende talen zo goed kent, dat hij of zij deze bij het lesgeven kan gebruiken. Daar kan alleen aan worden voldaan als het aantal verschillende moedertalen zo klein mogelijk wordt gehouden. Idealiter zou iedereen uit de groep dezelfde moedertaal hebben en beheerst de docent deze taal ook voldoende. Helaas is het minimaliseren van het aantal verschillende moedertalen in de praktijk om meerdere redenen uitgesloten. Hiermee staat een docent voor een praktisch onmogelijke opgave. In het onderwijs aan hoogopgeleiden geldt dan ook vaak de eis dat cursisten al minimaal één taal beheersen, veelal het Engels. Uit gesprekken met NT2-docenten is gebleken dat naast een dergelijke steuntaal er bij de

docent ook behoefte is aan extra kennis over de moedertalen van de cursisten. Hierdoor kan de docent gerichter letten op het gebruik van de lastige taalverschijnselen en kunnen er gerichte extra oefeningen gegeven worden aan de cursisten. Het onderwijs aan laagopgeleiden kent de luxe van een steuntaal over het algemeen niet. Dit komt omdat laagopgeleiden vaak eentalig zijn of een taal spreken die de docent niet beheerst. Voor docenten die lesgeven aan deze groep biedt een duidelijk overzicht met de meest voor de hand liggende knelpunten wellicht een uitkomst. Hierdoor kunnen ze beter begrijpen waarom bepaalde fouten gemaakt worden en zorgt ook voor een meer gerichte aandacht op de voor de hand liggende moeilijkheden.

Om de docenten tegemoet te komen en om een bescheiden eerste stap te zetten in de ondervanging van dit probleem, is deze handleiding ontworpen. De handleiding heeft als doel om als naslagwerk voor de docent te fungeren of te dienen als hulp bij het uitleggen van een taalverschijnsel van het Nederlands.

1. TAALSITUATIE IN MAROKKO

De officiële landstaal van Marokko is het Standaard Arabisch, dat al dertien eeuwen nagenoeg onveranderd is gebleven. Tegenwoordig fungeert deze taal alleen nog maar als schrijftaal en in zeer formele situaties. In het dagelijks leven voeren andere talen nu de boventoon. Het Standaard Arabisch, dat voor een Marokkaan net zo ver van zijn dagelijks taalgebruik afstaat als voor een Europeaan het Latijn, moet na het verwerven van een moedertaal op school worden aangeleerd.

In de oude Arabische steden wordt het stadsdialect gesproken, dat door de Arabische veroveraars van Marokko is geïmporteerd. Door de handelsroutes en de Islamisering ontstonden aan het stadsdialect verwante dialecten, de bergdialecten. In de twaalfde eeuw streken Bedoeïenenstammen van het Arabisch schiereiland neer in Marokko en introduceerden bedoeïenendialecten. Daarnaast hebben ook Andalusische Arabieren bijgedragen aan de ontwikkeling van de dialecten. Al deze dialecten samen vormen het Marokkaans-Arabisch. In Marokko heeft deze taal een zeer lage status, in tegenstelling tot het Standaard Arabisch dat een prestigetaal is en dus een heel hoge status heeft. Dat betekent niet dat het Marokkaans-Arabisch weinig gesproken wordt, het is juist de taal die in het dagelijks leven de boventoon voert. De lage status draagt wel bij aan het feit dat de taal geen officieel schrift heeft. Er bestaat tegenwoordig echter wel een schrift dat zich steeds meer ontwikkelt in combinatie met elementen uit het Standaard Arabisch. Het gebruik van elementen uit de hoge prestigetaal is vrij gangbaar en altijd een één richtingsverkeer; men gebruikt nooit elementen uit de lage statustaal in de prestigetaal.

Het Berber, dat in het Rifgebergte en in verschillende delen van de Atlas gesproken wordt, is tijdens de verspreiding van de stadsdialecten en bedoeïenendialecten buiten schot gebleven. Hierdoor heeft het niet dezelfde veranderingen doorgemaakt als de rest van Marokko en is de taal dus ook relatief onveranderd gebleven. Het Berber heeft ook geen officieel schrift, net zoals het Marokkaans-Arabisch, maar heeft daarbij ook geen officiële prescriptieve grammatica waar iedere spreker zich aan dient te houden. Om met andere landgenoten te kunnen communiceren moet een moedertaalspreker van het Berber, zelfs als het sprekers van het Berber zijn uit een ander gebied, het Marokkaans-Arabisch beheersen. Veel Berbers, waaronder voornamelijk vrouwen, kunnen zich echter niet uitdrukken in een andere taal dan het Berber en kunnen dus buiten de grenzen van hun directe omgeving met vrijwel niemand communiceren (Otten, 1983).

Beide talen hebben dus ten opzichte van het Klassiek Arabisch een lage status, waarbij het Berber nog onder het Marokkaans-Arabisch staat. Als moedertaalsprekers eenmaal in een West-Europees land zijn aangekomen, heeft hun dialect daar ook een zeer lage status en verschilt bovendien sterk

van het ‘verwesterde Arabisch’ dat hier gesproken wordt. Zonder een taal waarin ze zich buiten het gezin verstaanbaar kunnen maken, tenzij ze gedurende hun opleiding in aanraking zijn gekomen met bijvoorbeeld het Frans of het Engels, moeten ze hun draai in het nieuwe land zien te vinden.

2. STRUCTURELE VERSCHILLEN TUSSEN HET MAROKKAANS-ARABISCH EN HET NEDERLANDS

In deze handleiding komen voornamelijk verschillen tussen het Marokkaans-Arabisch en het Nederlands aan bod. Daar waar er sprake is van overlap, wordt ook het Berber genoemd. Het doel hiervan is om NT2-docenten meer inzicht te geven in, en kennis te laten nemen van het Marokkaans-Arabisch en enkele instrumenten te bieden om gebruik te maken van deze kennis in de lessen.

De verschillen tussen beide talen worden aangeboden in twee categorieën; *Uitspraak* en *Grammatica*. Binnen deze categorieën worden de diverse taalverschijnselen uitgelegd en voorzien van een voorbeeldoefening. Deze voorbeeldoefening behandelt het deel van het taalverschijnsel waar T2-verwervers fouten mee kunnen maken op basis van negatieve transfer. De oefeningen kunnen als voorbeeld voor de docent dienen, maar ook tijdens de lessen gemaakt en besproken worden. Vooraf aan elke oefening staat een korte uitleg van het taalverschijnsel voor de cursist. Hierdoor zijn de oefeningen ook geschikt om cursisten zelfstandig te laten oefenen, bijvoorbeeld als verdiepende of extra oefening. Het antwoordmodel dat achterin de handleiding is toegevoegd biedt cursisten ook de mogelijkheid om hun antwoorden zelf te corrigeren. Er is voor gekozen om de oefeningen stevast op de rechterpagina te zetten en te isoleren van de uitleg op de linkerpagina, zodat ze indien nodig makkelijk gekopieerd kunnen worden.

Bij het ontwikkelen van deze oefeningen is ernaar gestreefd het taalgebruik en de uitleg zo eenvoudig en efficiënt mogelijk te houden. Omdat in de oefeningen de focus ligt op een specifiek taalverschijnsel, en niet op het algemene niveau dat de cursist op dat moment heeft, kunnen andere verschijnselen onbewust meespelen. Om bijvoorbeeld te oefenen met de verschillende werkwoordstijden, is er vanuit gegaan dat de cursist kennis heeft genomen van de regels met betrekking tot inflectie.

3. AAN DE SLAG

Voordat er begonnen kan worden met de bespreking van de taalverschijnselen, zijn er enkele aspecten van het Marokkaans-Arabisch die onder de aandacht moeten worden gebracht. Zo is een Arabisch woord binnen het schrift anders gestructureerd dan in het Nederlands. Deze structurering kan goed met een legpuzzel vergeleken worden. Sommige stukjes uit deze puzzel bevatten medeklinkers die een lexicale eenheid vormen. Dat wil zeggen, een dergelijk puzzelstukje is nog geen woord, maar bevat wel een ‘inhoudelijke’ betekenis. Andere puzzelstukjes bevatten juist klinkers, die geven de grammaticale betekenis. Als beide stukken in elkaar geschoven worden, vormen deze samen een woord. Een voorbeeld hiervan zijn de puzzelstukjes ‘ktb’ en ‘ia’ zoals hieronder te zien is in figuur 1. Het stukje ‘ktb’ vormt het concept ‘schrijven’, terwijl ‘ia’ aangeeft dat het een zelfstandig naamwoord betreft dat in het enkelvoud staat. Het woord *kitab*, dat samengesteld kan worden met deze twee stukjes, betekent *boek*. Zou het puzzelstukje ‘aaa’ gecombineerd worden met ‘ktb’, waardoor *kataba* ontstaat, dan betekent het ‘hij schreef’. De combinatie ‘aaa’ geeft namelijk aan dat het om een werkwoord gaat, dat mannelijk is, in de derde persoon enkelvoud staat en actief is.

FIGUUR 1

Dit voorbeeld laat zien dat het in het Arabisch, en ook het Marokkaans-Arabisch, meer draait om de medeklinkers dan om de klinkers. Hierdoor is het in het schrift ook mogelijk om woorden te hebben zonder klinkers. Dit bemoeilijkt het lezen van die woorden echter behoorlijk; als de lezer het woord niet kent, kan hij of zij het ook niet lezen. Als de lezer het woord wel kent, is het nog lastig uit te vogelen welke klinker(s) van naamvalsuitingen aan het woord moeten worden toegevoegd. Hierdoor zijn veel dubbelzinnigheden ontstaan uit geschreven werken. Zo werden bijvoorbeeld *qatala*, ‘hij heeft vermoord’, en *qutala*, wat ‘hij werd vermoord’ betekent, precies hetzelfde geschreven, namelijk ‘*qtl*’.

3.1. Uitspraak

3.1.1. VOCALEN

Tussen het Nederlands en het Marokkaans-Arabisch zijn grote structurele verschillen aan te wijzen op het gebied van de uitspraak. Allereerst bestaan er in het Marokkaans-Arabisch slechts drie lange en twee korte klinkervarianten, tegenover vijftien in het Nederlands. Een klein nuanceverschil in uitspraak is in het Nederlands vaak al significant; gedacht kan worden aan *man* - *maan*, maar ook *pin-pen* en *stoot* – *stoet*. In het Marokkaans-Arabisch zijn deze verschillen verwaarloosbaar, waardoor Marokkaanse cursisten *de man staat 's nachts aan de hemel* zouden kunnen produceren.

De problemen met deze nuanceverschillen komen voornamelijk door de klinkerarmoede in het Marokkaans-Arabisch ten opzichte van het Nederlands. Het is daarom raadzaam om extra aandacht te besteden aan de verschillende Nederlandse klanken bij het aanleren van de taal. Dit kan gedaan worden door een aantal nuances tegenover elkaar te zetten en de verschillende klank en betekenis te benadrukken. Voorbeelden van minimale contrastparen staan in Oefening 1.

Oefening 1 kan door de cursisten zelf worden gedaan, maar voor beginnende T2-leerders is het voorlezen door de docent of moedertaalspreker aan te bevelen. Laat tijdens het voorlezen duidelijk de verschillen horen en herkennen:

OEFENING 1

In tegenstelling tot het Marokkaans-Arabisch, kunnen kleine verschillen in de uitspraak van een vocaal leiden tot een totaal ander woord. Let daarom goed op hoe je de klank uitspreekt!

Kijk goed naar de rijtjes hieronder; elk woord spreek je anders uit. Zeg de woorden hardop in paren achter elkaar, hoor en voel je de verschillen?

bal – baal

rok – rook

wil – wiel

tut – tuut

best – beest

stak – stok

poen – pijn

pit – put

deur – duur

hout – hoed

vertelt – vertaalt

modder – moeder

3.1.2. STOMME E

In beide talen komt de stomme *e* voor. Een groot verschil zit echter in de betekenis; in het Marokkaans-Arabisch (en ook het Berber) heeft de klank geen functie. Hij kan soms automatisch optreden, bijvoorbeeld voor twee consonanten, maar dat heeft voor de betekenis geen verdere consequenties. In het Nederlands is de toevoeging van de klank wél betekenisdragend. Daardoor kan een cursist *klokke* zeggen, wanneer hij *klok* bedoelt of *werkte* in plaats van *werkt*.

Door dit contrast ligt het voor de hand dat T2-verwervers moeite zullen hebben met het correct toepassen van deze klank en zal er veel sprake zijn van negatieve transfer. Om de T2-leerder bewust te maken van dit taalverschijnsel, is een focus hierop onvermijdelijk. Er zijn verschillende manieren om deze focus te bewerkstelligen, van concrete woordrijtjes opzeggen tot luisteren naar spraak in de vorm van een Nederlandstalig liedje. In oefening 2 staat het kinderrijmpje *De Mooiste Bloemen* van Annie M.G. Schmidt¹.

Oefening 2 kan ook goed klassikaal worden behandeld. Laat de cursisten de stomme *e* steeds onderstrepen en lees daarna het rijmpje voor of vice versa. Cursisten kunnen ook het rijmpje aan elkaar voorlezen. Het is misschien leuk, ter aanvulling, om afbeeldingen van de genoemde bloemen erbij te laten zien.

¹ Schmidt, A. (1992). Mooie Bloemen. In A. Schmidt, *Het Fluitketeltje* (pp. 44-45). Amsterdam: Em. Querido's.

OEFENING 2

De stomme *e* is in het Nederlands een klank die ervoor kan zorgen dat het woord waar hij aan of in zit, een andere betekenis of grammaticale functie kan krijgen in de zin. In tegenstelling tot in het Marokkaans-Arabisch, kun je hem dus niet zomaar ergens tussen zeggen of weglaten. Vaak zorgt hij samen met een *-n* voor meervoud: *één klok* -> *twee klokken*, maar hij kan er ook voor zorgen dat de tijd van het werkwoord verandert: *hij maakt* -> *hij maakte*.

Kijk naar een stukje uit het kinderrijmpje van Annie M.G. Schmidt.

Onderstreep elke stomme *e*, de eerste regel is al voor je gedaan. Let op! Niet elke *e* is een stomme *e*!

Lees het gedichtje nu hardop voor en zorg dat je elke stomme *e* ook uitspreekt. Als de stomme *e* voor een *-n* staat en samen zijn ze de laatste twee letters van het woord, dan hoef je de *-n* niet altijd uit te spreken. Bijvoorbeeld *bloemen*, je zegt *bloeme* (maar dus wel de *-e*- uitspreken!)

De Mooiste Bloemen

*Midden op het grote plein
staat het stalletje van Katrijn:
Mooie bloemen! Mooie bloemen!
Mensen, hierheen moet je kommen!
'k Heb margrietten, mooie anjers,
'k Heb violen... zulke kanjers!
Rode rozen, korenbloemen,
veel te veel om op te noemen,
lelietjes van twintig centen,
prachtig mooi. Je ruikt de lente!*

*Daar komt kleine Pieter aan.
Bij het stalletje blijft hij staan.
Wel, m'n jongen, zegt Katrijn,
Wat zal 't wezen, wat zal 't zijn?
Irissen met lange stelen,
wil je paarse, wil je gele?
Zestig centen maar, de tien!
Wil je roosjes dan, misschien?*

*Ook niet deze? Of van deze?
Maar wat moet het dán toch wezen,
moet je ze voor moeder halen?
Neem dan lelietjes-van-dalen!*

*Nee, zegt Pieter, nee, het was
voor de juffrouw van de klas!
Weet je ze verjaart vandaag
en nu geef ik haar zo graag
bloemetjes met gele hartjes,
maar ik heb alleen twee kwartjes...
Lieve jongen, zegt Katrijn, dan krijg jij van mij
jasmijn!
't Allermooiste wat er bij is.
En of Pietertje ook blij is!
Kijk, daar gaat hij met zijn petje
en zijn prachtige boeketje,
straks zegt Pieter heel geleerd:
Juf, nog wel gefie-sie-teerd.*

3.1.3. CONSONANTEN

In tegenstelling tot de vocalen, zijn er relatief veel consonanten in het Marokkaans-Arabisch tegenover weinig in het Nederlands. Veel klanken worden vergelijkbaar uitgesproken in beide talen, maar zijn toch net anders georganiseerd. Zo kunnen bijvoorbeeld de stemhebbende consonanten *b*, *d*, *h* en *z* voorkomen op een wordeinde en toch stemhebbend uitgesproken worden. In het Engels komt dat ook voor, in woorden als *bad*, maar in het Nederlands niet; *bed*.

Daarnaast verschilt de articulatie van de *w* in beide talen. In het Marokkaans-Arabisch en het Berber wordt deze klank gerond en met beide lippen gerealiseerd; vergelijkbaar met het Surinaams Nederlands, maar minder sterk gerond en minder getuit.

De *v* komt in het Marokkaans-Arabisch en het Berber niet voor. Wel is er een variant die erg lijkt op deze klank, namelijk de *b*. Daardoor kunnen woorden met een *v* soms voor wat verwarring zorgen en als *b* worden uitgesproken; *verbend* in plaats van *verwend*.

Het gebruik van de *s* is in beide talen praktisch gelijk, al verschilt de uitspraak. In het Marokkaans-Arabisch en in het Berber wordt de klank vaak als een *sj*-klank gerealiseerd. Wel zijn er woorden waarin de *sj*-klank voor lijkt te komen, zoals wanneer het verkleinwoord –je wordt toegevoegd, in bijvoorbeeld *huisje*, of op wordeindes met –s(c)h, zoals bij *Arabisch* en *finish*. Het is goed mogelijk dat door dit soort woorden het idee gevoed wordt bij T2-verwervers dat ook de Nederlandse *s* als *sj*-klank wordt uitgesproken.

Tot slot een fenomeen dat zowel voorkomt in het Nederlands, als in het Marokkaans-Arabisch; versimpeling van de consonantclusters. Woorden waarin meerdere consonanten op elkaar volgen worden versimpeld door het weglaten van klanken, zoals *schreef* wat *sreef* wordt, of het toevoegen van een *sjwa*, zoals *erretesoep* in plaats van *erwtensoeep*. De kans op interferentie is hier zeer groot, juist omdat het ook in het Nederlands tot zekere hoogte gangbaar is. De versimpeling kan bij T2-verwervers verder doorstreken dan bij moedertaalsprekers van het Nederlands en kan zelfs woordgrenzen overbruggen (zie ook *Stomme E*).

Een oefening die kan bijdragen aan de focus op de uitspraak van (lastige) consonanten staat in oefening 3. De oefening bestaat uit een aantal tongbrekers² die klassikaal (of individueel) geoefend kunnen worden. Het gaat in deze oefening vooral om het spelen met de klanken, moedertaalsprekers hebben ook geregeld moeite met het foutloos uitspreken van tongbrekers.

² *Leuke Tongbrekers en Tongkrakers*. (sd). Opgeroepen op Juni 11, 2012, van leukespreuk.nl: http://leukespreuk.nl/special_tonbrekers.htm

OEFENING 3

Niet alle consonanten worden in het Nederlands net zo uitgesproken als in het Marokkaans-Arabisch. In het Nederlands wordt bijvoorbeeld de *s* meestal uitgesproken als een scherpe *s* die voor in de mond wordt gerealiseerd. Hij lijkt het meest op het woord voor warmte in het Marokkaans-Arabisch: /sxana/ (*schenna*). Heel soms wordt een *s* in het Nederlands als een *sj* klank uitgesproken, bijvoorbeeld in *finish*, *Arabisch* of *huisje*.

Iets wat in het Nederlands eigenlijk niet mag, maar wat sommige moedertaalsprekers ook wel doen, gaat over consonantclusters. Consonantclusters zijn woorden waarin meerdere consonanten aan elkaar geplakt zitten zoals *schreef*. Vaak laten mensen bepaalde consonanten weg of stoppen er een stomme *e* tussen. Bijvoorbeeld bij het zinnetje *vind je ook niet?* zeggen mensen soms *vin je ook niet?* en laten ze de *t* klank dus weg. Dit is informeel taalgebruik en wordt als niet netjes gezien.

In de volgende oefening wordt het je erg lastig gemaakt met tongbrekers. Tongbrekers zijn zinnetjes die door klankcombinaties heel moeilijk zijn om uit te spreken, ook voor moedertaalsprekers van het Nederlands. Probeer het daarom zo goed mogelijk uit te spreken, maar wees niet ongerust als het niet lukt.

Lees de zinnetjes hieronder hardop voor. Zorg dat je elke klank die er staat, ook uitspreekt.

1. *Trillend trippelde tante Tiny tandloos naar de treiterende tandarts toe.*
2. *De Spaanse prins spreekt slecht Spaans.*
3. *De kok snijdt recht en de knecht snijdt scheef.*
4. *Knappe slakken snakken naar slappe sla.*
5. *Het vieze varken valt vies in de vuile poel.*
6. *Wie weet wat Willem Wever weeft? Willem Wever weeft warme witte wollen winterwanten.*
7. *Scheveningse schapenscheerders scheren Scheveningse schapen met Scheveningse schaapscheerderscharen.*

3.2. GRAMMATICA

3.2.1. BIJVOEGLIJK NAAMWOORD

Zowel het Nederlands als het Marokkaans-Arabisch kennen predicatief en attributief gebruik van het bijvoeglijk naamwoord. Het verschil zit echter in de plaats; in het Marokkaans-Arabisch komt het bijvoeglijk naamwoord altijd na het zelfstandig naamwoord, ongeacht het gebruik. Daarbij komt er alleen een uitgang op het bijvoeglijk naamwoord als het zelfstandig naamwoord vrouwelijk is, namelijk om de mannelijke vorm vrouwelijk te maken.

Naast het aanpassen van geslacht, past het bijvoeglijk naamwoord ook het getal aan het zelfstandig naamwoord aan. In het Nederlands staat het bijvoeglijk naamwoord bij predicatief gebruik na het zelfstandig naamwoord. Bij attributief staat het ervoor en moet er vaak een uitgang *-e* aan het bijvoeglijk naamwoord vastgemaakt worden.

Ondanks dat de talen weinig verschillen van elkaar op dit vlak, is de kans op interferentie relatief groot. Het betreft hier namelijk de uitgang *-e*, die in het Marokkaans-Arabisch verwaarloosbaar is (zie ook *Stomme E*). Dit geldt naast het feit dat het wel of niet toekennen van een *-e* voor elke T2-leerder lastig is. Daarbij is de plaatsing een probleem; als een T2-leerder het bijvoeglijk naamwoord achter het zelfstandig naamwoord plaatst, wil dit niet zeggen dat hij het attributief gebruik bewust toepast. Meer waarschijnlijk is er sprake van interferentie, ondanks correcte toepassing. Daardoor wordt soms beweerd dat een Marokkaanse T2-leerder verder in zijn taalontwikkeling is op dit vlak, als hij of zij, al dan niet correct, het bijvoeglijk naamwoord vóór het zelfstandig naamwoord plaatst.

Een mogelijke oefening om hier meer nadruk op te leggen is een invuloefening van bijvoorbeeld een opmerkelijk krantenartikel³. Dit kan in de klas gedaan worden en klassikaal worden nagekeken, of zelfstandig door de cursist worden gemaakt en nagekeken.

³ *Chimp vraagt hulp bij ontsnapping*. Opgeroepen op 7 augustus, 2012, van WaarMaarRaar.nl: http://www.waarmaarraar.nl/pages/re/74175/Chimp_vraagt_hulp_bij_ontsnapping.html

OEFENING 4

Net zoals in het Marokkaans-Arabisch kan het bijvoeglijk naamwoord predicatief en attributief gebruikt worden. Het verschil is dat in het Marokkaans-Arabisch het bijvoeglijk naamwoord alleen na het zelfstandig naamwoord kan staan. In het Nederlands staan bijvoeglijk naamwoorden bij predicatief gebruik achter het zelfstandig naamwoord met een werkwoord ertussen, *de hond is bruin*, en bij attributief gebruik direct voor het bijvoeglijk naamwoord: *de bruine hond*.

Bij attributief gebruik, krijgt het bijvoeglijk naamwoord in 3 gevallen een uitgang *-e*:

1. als er een bepalend lidwoord voor het zelfstandig naamwoord staat,
2. als het lidwoord *een* is vervangen door de woorden *zo'n*, *welk*, *veel*, *geen* of *elk* én het een *de-woord* is,
3. als er geen lidwoord staat en het een *de-woord* is.

Bepaal in de tekst of de bijvoeglijk naamwoorden die tussen haken staan predicatief of attributief gebruikt moeten worden. Vul het woord vervolgens in op de goede plek. Vergeet bij attributief gebruik niet te kijken of er een *-e* achter moet.

Chimpansee vraagt hulp bij ontsnapping

Een _____ chimpansee _____ (slim) uit de Britse Welsh Mountain Zoo vraagt bezoekers om hem te helpen met uitbreken. Alex Bailey was in de _____ dierentuin _____ (groot) en filmde hoe de aap hem _____ aanwijzingen _____ (duidelijk) gaf en hem vroeg het raam open te maken.

Volgens Peter Dickinson, een medewerker van de dierentuin, komt het wel vaker voor. Chimpansees proberen met _____ gebaren _____ (mooi) bezoekers bepaalde dingen te laten doen. "Vaak luisteren ze dan ook nog", zegt hij tegen de _____ interviewer _____ (verbaasd). "Als ik mensen erop aanspreek, krijg ik bijna altijd te horen dat het moest van de chimpansee."

Het lijkt alsof de aap wil ontsnappen, maar misschien klopt dat toch niet. In het filmpje zien we onder het raam een _____ banaan _____ (geel) liggen. Waarschijnlijk wil de _____ aap _____ (stout) de banaan hebben en maakt hij daarom zo'n _____ gebaar _____ (druk).

3.2.2. PERSOONLIJK VOORNAAMWOORD

Het Marokkaans-Arabisch kent twee aparte vormen voor de tweede persoon enkelvoud, namelijk een mannelijke en een vrouwelijke. Daarentegen maakt het geen onderscheid tussen *u* en *jij* in dagelijks taalgebruik. Ook kan het persoonlijk voornaamwoord, in tegenstelling tot het Nederlands, worden weggelaten als het geen nadruk aanduidt, of vervangen kan worden door een persoonlijk achtervoegsel; een suffix dat aan het zelfstandig naamwoord vastgeplakt wordt. Elk persoonlijk voornaamwoord heeft een corresponderend suffix. Als het persoonlijk voornaamwoord wel aanwezig is in de zin en er staat ook een predicaatsnomen in, dan kan het koppelwerkwoord worden weggelaten (zie ook *Deletie van Koppelwerkwoorden*).

Om het verschil tussen *u* en *jij* duidelijk te maken, en daarmee ook de beleefdheidsvorm te introduceren, kunnen er verschillende sociale situaties worden nagebootst tijdens de les. Deze situaties kunnen ook aan de hand van tekeningen in een concrete opdracht worden geschetst. Oefening 5 is daar een voorbeeld van.

Oefening 5 kan naast een individuele opdracht ook klassikaal in de les worden behandeld. De docent schetst een sociale situatie waarin twee cursisten een rol innemen (dit kan voor de klas of in tweetallen). Zij gaan een kort (spontaan) gesprekje met elkaar aan waarin ze de keuze moeten maken of ze elkaar met *u* of met *jij* aanspreken.

OEFENING 5

In het Nederlands kennen we twee vormen voor tweede persoon enkelvoud; een gewone, informele vorm (*jij*) en een beleefdheidsvorm (*u*). In het Marokkaans-Arabisch wordt de beleefdheidsvorm alleen in zeer formele situaties gebruikt, in het Nederlands gebruiken we *u* veel sneller:

1. bij mensen die je niet kent
2. mensen die ouder zijn dan jij
3. mensen die een hogere status hebben dan jij (bijvoorbeeld je baas op het werk, maar ook een politieagent op straat)
4. In schriftelijke situaties, tenzij de lezer een kennis of vriend is

Vul het juiste persoonlijk voornaamwoord bij het plaatje in.

Kies uit *jij* of *u*.

Ik ben een man of vrouw van ongeveer 35 jaar oud.

Een oud vrouwtje	spreek ik aan met _____
Een klein meisje	spreek ik aan met _____
Vrienden	spreek ik aan met _____
Vreemden die ouder zijn dan ik	spreek ik aan met _____
Vreemden die jonger zijn dan ik	spreek ik aan met _____
De dokter	spreek ik aan met _____
De oppas van mijn kinderen	spreek ik aan met _____
De serveerster	spreek ik aan met _____
De tandarts	spreek ik aan met _____
De baas	spreek ik aan met _____
De winkelbediende	spreek ik aan met _____
Mijn collega's op het werk	spreek ik aan met _____

3.2.3. VRAGEND VOORNAAMWOORD

In het Marokkaans-Arabisch zijn er vijf vragend voornaamwoorden, tegenover drie in het Nederlands. Het voornaamste verschil is dat het Marokkaans-Arabisch onderscheid maakt in situaties waar in het Nederlands alleen 'wat' voor wordt gebruikt. Er worden bij deze voornaamwoorden dan ook geen moeilijkheden door toedoen van de moedertaal verwacht.

Het Nederlandse 'welk(e)' kan wel lastig zijn, omdat de uitgang afhankelijk is van de aanwezigheid van het zelfstandig naamwoord en het soort zelfstandig naamwoord (dat wil zeggen of het een de- of een het-woord is). Hier kan extra aandacht aan besteed worden in Oefening 6.

Oefening 6 kan ook klassikaal worden gedaan. In dit geval kan de docent de opgave voorlezen en moet het juiste vragend voornaamwoord door de klas gegeven worden. Dit kan uiteraard ook in tweetallen gedaan worden.

OEFENING 6

Het Nederlands kent minder vragend voornaamwoorden dan het Marokkaans-Arabisch. Het grootste verschil is het Nederlandse voornaamwoord *wat*, dat wordt in situaties gebruikt die in het Marokkaans-Arabisch *aš* of *ma* krijgen. Afgezien daarvan komen beide talen redelijk overeen in de keuze van het voornaamwoord.

Een relatief lastig vragend voornaamwoord is *welk(e)*, omdat het soms wel en soms niet de uitgang *-e* krijgt. Het voornaamwoord krijgt altijd een uitgang *-e* als het zelfstandig naamwoord niet in de zin staat. Als het zelfstandig naamwoord wel in de zin staat, dan krijgt een *het-woord* geen uitgang *-e*, maar een *de-woord* wel.

Maak de juiste combinatie. Kies uit de linkerrij het vragend voornaamwoord en uit de rechterrij de zin. Verbind de combinaties met een streep.

a. wat	1. ____ gaat naar het strand?
b. welke	2. ____ film kijken jullie?
c. wie	3. ____ weer wordt het?
d. welk	4. ____ eten we vanavond?
e. wat	5. ____ pak melk is nog dicht?
f. welk	5. ____ van de twee heb je cadeau gekregen?
g. wat voor	6. ____ huis is wit?
h. welke	7. ____ vind je mooi?
i. wat	8. ____ is je achternaam?

3.2.4. AANWIJZEND VOORNAAMWOORD

Het aanwijzend voornaamwoord werkt in het Marokkaans-Arabisch net iets anders dan in het Nederlands. In het Nederlands zijn er twee vormen voor dichtbij, *deze* en *dit*, en twee voor veraf, *die* en *dat*. Voor zowel dichtbij als veraf is een van beide vormen ook de meervoudsvorm, namelijk *deze* en *die*. In het Marokkaans-Arabisch bestaat er slechts één vorm voor dichtbij. Dus de mannelijke, vrouwelijke en de meervoudsvorm bestaan alle drie uit hetzelfde woord, maar dan met een andere uitgang. Voor veraf geldt hetzelfde, ook daar zijn er drie vormen van hetzelfde woord.

Meestal komt in het enkelvoud een bepalend lidwoord na het aanwijzend voornaamwoord, bijvoorbeeld *deze de-rivier*, daarnaast komt een lidwoord met een bijvoeglijk naamwoord en een zelfstandig naamwoord ook voor. In het laatste geval, bijvoorbeeld *deze lege de-rivier*, vormt dit in het Marokkaans-Arabisch geen complete zin. Om de zin compleet te maken moet het bijvoeglijk naamwoord worden omgevormd tot een naamwoordelijk deel van het gezegde en komt het lidwoord te vervallen. Daardoor ontstaat de constructie *deze rivier <is> leeg*. Het koppelwerkwoord staat hier tussen haken, omdat deze in het Marokkaans-Arabisch weggelaten kan worden (zie ook *Deletie van Koppelwerkwoorden*).

Aangezien het lidwoord consequent moet worden weggelaten, in beide talen, om er een correct zinsdeel van te maken, worden hier weinig interferentiefouten verwacht. Daarom is ervoor gekozen om hier geen extra oefening toe te voegen voor het aanwijzend voornaamwoord.

Een ander verschil tussen beide talen is het herhalen van het aanwijzend voornaamwoord voor elk zelfstandig naamwoord dat het beslaat; *deze jongens en deze meisjes*, in plaats van *deze jongens en meisjes*. Bij dit laatste valt interferentie te verwachten, aangezien het in het Nederlands een geaccepteerde en correcte constructie is, namelijk in zinnen met nadruk. Om het verschil tussen beide situaties te kunnen oefenen is Oefening 7 toegevoegd.

Oefening 7 is een invuloefening die zowel individueel als klassikaal gemaakt kan worden. Bij klassikaal gebruik kan de docent ook andere willekeurige dingen aanwijzen of cursisten aan laten wijzen waarvan de klas het bijbehorende aanwijzend voornaamwoord moet noemen.

OEFENING 7

In het Marokkaans-Arabisch zeg je *deze jongens en deze meisjes*. In het Nederlands wordt het aanwijzend voornaamwoord maar één keer gebruikt, dus *deze jongens en meisjes*. Soms wordt het aanwijzend voornaamwoord wel vaker gebruikt, om nadruk aan te geven in de zin: *Niet iedereen was op het feest, alleen deze jongens en deze meisjes*. Of als er zelfstandig naamwoorden zijn die een ander voornaamwoord nodig hebben: *deze jongens en dit meisje*.

Vul steeds het juiste aanwijzend voornaamwoord in of zet Ø als er niets nodig is.

Onthoud: in het Nederlands is *deze* en *dit* dichtbij en *die* en *dat* is ver weg.

Voorbeeld:

- *Waar wonen de koeien en paarden uit de wei? deze koeien en Ø paarden wonen op de boerderij.*
- *deze krokodil en deze tijger zitten in de dierentuin, de andere krokodillen en tijgers worden vrijgelaten.*

1. *_____ jongetje en _____ meisje hier zijn samen op vakantie. Het jongetje met gym schoenen aan en het meisje met blond haar? Ja, _____ jongetje en _____ meisje.*
2. *_____ huis met _____ balkon is van opa. Bedoel je het huis met het rode balkon? Ja, _____ huis met _____ balkon!*
3. *Welke dieren grazen in de wei? _____ schapen en _____ koeien grazen in de wei.*
4. *Welke schapen en welke koeien grazen in de wei? _____ schapen en _____ koeien grazen in de wei.*
5. *Staan alle mannen en vrouwen op de foto? Nee, _____ mannen en _____ vrouwen staan op de foto.*
6. *Staan de mannen en vrouwen van het restaurant op de foto? Ja, _____ mannen en _____ vrouwen staan op de foto.*
7. *Waar staat de vaas met de bloemen erin? _____ vaas met _____ bloemen staat op tafel.*
8. *Waar staat de vaas met de bloemen van oma erin? _____ vaas met _____ bloemen staan in de keuken.*
9. *Zijn _____ armband en _____ ketting van jou? Nee, _____ armband en _____ ketting zijn van Anna. _____ armband en _____ ketting op tafel zijn wel van mij.*

3.2.5. BEZITTELIJK VOORNAAMWOORD

Het Marokkaans-Arabisch kent één constructie om bezit aan te geven. Deze constructie kan vrijwel letterlijk vertaald worden naar het Nederlands, namelijk met 'van': *het boek van mij*. Daarnaast kent het Nederlands nog een constructie, waarin de bezitter vooraf gaat aan het bezit: *mijn boek*.

Te verwachten valt dat cursisten de eerst genoemde constructie relatief snel kunnen toepassen, aangezien de zin in het Marokkaans-Arabisch al compleet is en in het Nederlands alleen het koppelwerkwoord mist (zie ook *Deletie van Koppelwerkwoorden*). De tweede constructie daarentegen komt niet voor in de T1, maar is in het Nederlands zeer gebruikelijk. In Oefening 8 wordt daarom vooral gefocust op deze tweede constructie.

Oefening 8 is een invuloefening waarbij antwoord moet worden gegeven op vragen. De docent kan ook in de les deze (of andere) vragen stellen die een antwoord met een bezitsconstructie uitlokken.

OEFENING 8

Het Marokkaans-Arabisch heeft één gebruikelijke manier om bezit uit te drukken, namelijk door de bezitter achter het bezit te plaatsen: *het boek is van mij*. In het Nederlands kan deze manier ook. Daarnaast is er nog een manier; de bezitter vóór het bezit: *het is mijn boek*.

Omdat deze tweede manier in het Marokkaans-Arabisch niet voorkomt en omdat deze manier in het Nederlands heel gebruikelijk is, oefenen we in deze oefening de tweede manier.

Geef antwoord op de volgende vragen. Formuleer een bezitsconstructie zoals in het voorbeeld.

Voorbeeld: Is het boek van Marie? Ja, het is haar boek

1. Is de fiets van Jan? Ja, _____
2. Is die auto van Henk? Ja, _____
3. Is deze hond van Ans? Ja, _____
4. Is het huis van Marie? Ja, _____
5. Is dit flesje van ons? Ja, _____

De zinnen 1-5 zijn voorbeelden van zinnen waarbij het in het echte leven niet zoveel uitmaakt welke constructie je kiest. Bij de volgende zinnen moet je kiezen uit de beste constructie. Let op, ze zijn niet altijd allebei goed!

6. Is rood je lievelingskleur? Ja, _____
7. Is dat de dochter van Jan en Anna? Ja, _____
8. Is dat boek van jou? Ja, _____
9. Van wie is dit huis? Dit _____
10. Heeft Kim dit boek geschreven? Ja, _____
11. Is dit glas van jou of van mij? Dit _____
12. Zijn die katten van jullie? Ja, _____
13. Zijn deze boterhammen van Gijs? Ja, _____
14. Is deze telefoon van u? Ja, _____
15. Is dit ons vakantiehuis? ja, _____

3.2.6. WERKWOORD

Het Marokkaans-Arabisch kent minder tijden dan het Nederlands. Meestal worden de tijden door één werkwoordsvorm uitgedrukt, zonder gebruik te maken van het hulpwerkwoord (zie ook *Hulpwerkwoord*). Zo is wat in het Marokkaans-Arabisch uitsluitend tegenwoordige tijd is, in het Nederlands naast tegenwoordige tijd ook toekomstige tijd, infinitief, een voortdurende handeling en een regelmatig terugkerende handeling. Om binnen de tegenwoordige tijd een gewoonte of herhaling en een handeling die bezig is aan te duiden, wordt het prefix *ka* gebruikt. Waar het Marokkaans-Arabisch alleen verleden tijd heeft, maakt het Nederlands onderscheid tussen onvoltooid en voltooid verleden tijd.

Daarnaast staan bijzinnen in het Marokkaans-Arabisch altijd in de tegenwoordige tijd, ongeacht de tijdsvormen van de hoofdzin of het tijdsaspect. Het Nederlands respecteert deze tijdsvorm of het tijdsaspect wel. Een letterlijk vertaald voorbeeld is *ik zei hem ik heb vergeten ik heb niet gebracht het geld en hij slaat me*, waarbij *hij slaat mij* in de tegenwoordige tijd staat, terwijl in het Nederlands een onvoltooid verleden tijd gebruikt moet worden; *hij sloeg mij*. Daarbij kan het Marokkaans-Arabisch het persoonlijk voornaamwoord opnemen in de werkwoordsvorm, indien deze gebruikt is als onderwerp en geen nadruk heeft (zie ook *Persoonlijk voornaamwoord*). Daardoor kan een zin als *hij sloeg* in het Marokkaans-Arabisch ook alleen *sloeg* zijn.

De werkwoorden uit zinnen met een conditionele relatie, zoals een *als..dan* relatie, staan in het Marokkaans-Arabisch altijd in de verleden tijd. In het Nederlands kunnen dit meerdere tijden zijn, zoals tegenwoordige tijd of een toekomstige tijd. Daarnaast heeft het in het Nederlands veelvuldig gebruikte *hebben* in het Marokkaans-Arabisch geen equivalent. Om aan te geven dat iemand iets heeft, wordt de constructie *and (bij) + persoonsachtervoegsel* (bijvoorbeeld *mij*) gebruikt: *andi* betekent bij mij of ik heb. In de verleden tijd wordt *bij mij was* gebruikt.

Hoe het werkwoord zelf vervoegd wordt, hangt sterk af van de stamuitgang van dat werkwoord. Zo ziet de inflectie bij een werkwoord waarvan de stam eindigt op meerdere consonanten er anders uit dan wanneer de uitgang uit één consonant bestaat of op bijvoorbeeld een vocaal. In het Nederlands wisselt de vervoeging in principe per tijd en niet per uitgang.

Het valt te verwachten dat de T2-verwervers moeite zullen hebben met het onderscheiden van de verschillende tijden. Een oefening die specifiek onderscheid maakt tussen deze tijden is Oefening 9 (let op, de oefening bestaat uit 2 pagina's). Ook is er een oefening ontworpen voor het kiezen van de juiste tijd in bijzinnen en conditionele relaties in Oefening 10. Om de oefeningen te kunnen maken is een introductie met het Hulpwerkwoord gewenst.

OEFENING 9

De tegenwoordige tijd in het Marokkaans-Arabisch, bestaat in het Nederlands uit verschillende tijden. In het Nederlands kiest men een andere tijd om aan te duiden of een behaalde handeling nu plaatsvindt of straks gaat plaatsvinden. Het maakt ook uit of die handeling blijft doorgaan, of dat hij steeds terugkomt. Als de handeling in het verleden plaatsvond, dan maakt het ook uit of die handeling toen is begonnen, maar nu nog steeds doorgaat, of niet meer. Voor al deze verschillende mogelijkheden bestaan in het Nederlands verschillende tijden.

We gebruiken de *onvoltooid tegenwoordige tijd* in twee soorten gevallen

1. de handeling gebeurt nu, terwijl we erover praten

Bijvoorbeeld: *Piet werkt.*

2. de handeling gebeurt nu, maar staat los van wanneer we erover praten;
hij duurt voort of herhaalt zich

Bijvoorbeeld: *Piet werkt bij de gemeente.*

De *voltooid tegenwoordige tijd* gebruiken we als de handeling (net) is afgelopen. Het is wel klaar, maar het heeft toch nog iets met de tegenwoordige tijd te maken.

Bijvoorbeeld: *Piet heeft gelopen.*

Om aan te geven dat iets in de toekomst ligt, wordt de *onvoltooid (tegenwoordige) toekomstige tijd* gebruikt. Hiervoor gebruik je het werkwoord *zullen of gaan* samen met het *infinitief*.

Bijvoorbeeld: *Piet zal werken.*

Als iets in de toekomst zal gebeuren, maar de spreker wil aangeven dat het op een moment nog verder in de toekomst al gebeurd is, gebruikt hij de *voltooid (tegenwoordige) toekomstige tijd*.

Bijvoorbeeld: Als Piet op maandag moet werken, dan kun je zeggen *Piet zal gewerkt hebben op maandagavond.*

Om aan te geven dat iets in het verleden gebeurde kun je de *onvoltooid verleden tijd* gebruiken.

Deze gebruiken we in drie situaties

1. Om een situatie aan te geven die in het verleden gebeurd is en niets te maken heeft met het heden.

Bijvoorbeeld: *In 1990 betaalden we in Nederland met de gulden.*

2. Om te beschrijven wat er gebeurde tijdens een gebeurtenis uit het verleden.

Bijvoorbeeld: *Ik feliciteerde Piet met zijn verjaardag.*

3. Om een situatie aan te geven in het verleden samen met het woordje 'toen'.

Bijvoorbeeld: *Toen bakte ik een taart.*

Voor een gebeurtenis in het verleden, die vóór een andere gebeurtenis in het verleden plaatsvond, gebruiken we de *voltooid verleden tijd*.

Bijvoorbeeld: *Nadat we de trein hadden gemist, namen we de bus.*

Vul in de onderstaande zinnen de juiste tijd in. Tussen de haakjes staat het werkwoord dat je moet vervoegen.

1. Gisteren _____ Marie haar rijexamen _____ (halen).
2. Napoleon Bon Aparte _____ (leven) van 1769 tot 1821.
3. Ik _____ (zitten) in de trein naar Amsterdam.
4. Toen wij aankwamen, _____ de meest gasten al _____ (arriveren).
5. Toen _____ (plakken) mijn vader de fietsband.
6. Herman _____ (gooien) het afval in de prullenbak.
7. Wacht maar, nadat ze geslapen heeft, _____ ze het allemaal _____ (vergeten).
8. Wij _____ (wonen) in Spanje.
9. Morgen _____ Marie voor het eerst naar school _____ (gaan).
10. Vorige week _____ (regenen) het.
11. Zij _____ (maken) een kunstwerk toen haar vader jarig was.
12. Over twee uur _____ de winkels _____ (sluiten).
13. Vanaf mijn tiende _____ (zorgen) ik al voor mijn cavia.
14. Jullie _____ (eten) aardappelpuree met vlees en groente.
15. Volgend jaar _____ ik een baan _____ (krijgen).
16. Hij _____ (tekenen) het contract voor zijn huis.
17. Nadat ik mijn huiswerk _____ (leren), fietste ik naar school.
18. Karel _____ zijn huis _____ (versieren) met vlaggetjes en slingers.

OEFFENING 10

Een bijzin is in het Nederlands een zinsdeel dat wordt geïntroduceerd door een voegwoord, bijvoorbeeld *dat*. In tegenstelling tot in het Marokkaans-Arabisch, waar de bijzin altijd in de tegenwoordige tijd staat, kan de bijzin in het Nederlands in verschillende tijden staan. Dit hangt af van het tijdsaspect van de zin.

Bijvoorbeeld: *ik verwacht dat jij de afwas hebt gedaan of ik verwacht dat jij de afwas gaat doen.*

Zinnen die een conditionele relatie uitdrukken zijn zinnen met een 'als... dan ' constructie. In het Marokkaans-Arabisch staan deze zinnen vaak in de verleden tijd, maar in het Nederlands staan ze in de onvoltooid tegenwoordige tijd.

Bijvoorbeeld: *Als je het licht uit doet, dan kun je de sterren beter zien.*

In spreektaal wordt er vaak voor gekozen om *dan* of *kun* weg te laten, omdat het gebruik van beide een beetje stijf overkomt. Dus: *als je het licht uit doet, kun je de sterren zien* of *als je het licht uit doet, dan zie je de sterren*. Let op de woordvolgorde bij het weglaten van *dan*! Het weglaten van *dan* wordt alleen in informele situaties geaccepteerd, want eigenlijk is het geen goed Nederlands.

Maak de volgende zinnen af. Let op, de soorten zinnen staan door elkaar!

1. Als het nacht is, _____ (de maan kunnen zien)
2. Ik weet niet of hij op mijn verjaardag _____ (zullen komen).
3. Wij hopen dat jij de hond _____ (hebben uitgelaten).
4. Als je cola drinkt, _____ (gaatjes kunnen krijgen)
5. Als je honger hebt, _____ (een boterham mogen nemen).
6. Dacht je dat ik _____ (weggaan)?
7. Ik wil je vertellen dat ik _____ (gaan trouwen).
8. Hij hoopt dat wij hem _____ (hebben vergeven).
9. Als je op vakantie gaat, _____ (paspoort moeten meenemen).
10. Zij hoorde dat ik het proefwerk later _____ (mogen maken).

3.2.7. HULPWERKWOORD

Het gebruik van hulpwerkwoorden in het Marokkaans-Arabisch is minder gebruikelijk dan in het Nederlands. Een logische verklaring hiervoor is dat tijden in het Marokkaans-Arabisch vaak door één werkwoordsvorm worden uitgedrukt zonder het hulpwerkwoord te gebruiken. In tegenstelling tot het Nederlands, dat bij tijden juist gebruik maakt van hulpwerkwoorden.

In zinnen waar wel gebruik wordt gemaakt van een hulpwerkwoord, zijn net zoals in het Nederlands twee soorten; transitief en intransitief. In het Marokkaans-Arabisch krijgen de intransitieve hulpwerkwoorden altijd een futurumvorm, als het andere werkwoord uit de zin een infinitief is. In het Nederlands staan intransitieve hulpwerkwoorden meestal in de presensvorm als het andere werkwoord een infinitief is.

Omdat het gebruik van hulpwerkwoorden in de moedertaal niet zeer gebruikelijk is in combinatie met tijden, lijkt het aannemelijk dat hier de voornaamste complicaties liggen bij de T2-verwervers. Daarom is voorbeeldoefening 11 toegevoegd die daar de nadruk op legt.

OEFFENING 11

In het Nederlands is de persoonsvorm bij zinnen met meer dan één werkwoord, altijd een hulpwerkwoord. Sommige hulpwerkwoorden worden gevolgd door *te* of *aan het*. Daarna komt het hoofdwerkwoord dat, net zoals in het Marokkaans-Arabisch, vaak een infinitief is. Hulpwerkwoorden staan in het Nederlands in de onvoltooid tegenwoordige tijd, en niet, zoals in het Marokkaans-Arabisch, in een futurumvorm. Let op! Dat betekent niet dat de zinnen niet in de futurum kunnen staan.

Bijvoorbeeld: Ik **eet** een broodje -> Ik *wil* een broodje **eten**.

In het voorbeeld is het hoofdwerkwoord dik gedrukt (eten), en het hulpwerkwoord schuin gedrukt (willen).

Onderstreep in de volgende zinnen het hulpwerkwoord.

1. Ik heb op straat gelopen.
2. Ik ga een ijsje eten.
3. Martijn wordt geslagen.
4. Sarah moet op dansles gaan.
5. Wij zijn televisie aan het kijken.
6. Zij ligt op bed te slapen.

Maak zinnen van de onderstaande zinsdelen. Vervoeg de werkwoorden waar dat nodig is.

Bijvoorbeeld: werken/met Kerst/jij/moeten/altijd -> Met Kerst moet jij altijd werken.

1. wandelen / door het park / willen / Henk / elke vrijdag
2. op tijd / Sarah / komen / op het feest / zijn
3. bakken / gaan / jij / koekjes
4. volgend jaar / slagen / wij / zijn
5. Sinterklaas / toen / willen / op een stoel / zitten
6. Ik belde je meteen, het vliegtuig / proberen / te / nadat / ik / halen
7. willen / jullie / naar Frankrijk / zullen / zodra de zon schijnt
8. hebben / de krant / lezen / ik
9. eten / kunnen / jij / aardbeien met slagroom
10. Anna / hij / willen / in het ziekenhuis / zien
11. kopen / zij / de film / moeten / nadat, konden ze pas weg

3.2.8. VOORZETSELS

Het Marokkaans-Arabisch en het Nederlands hebben een vergelijkbaar systeem met betrekking tot de voorzetsels. In beide talen worden ze vooraf aan het zelfstandig naamwoord geplaatst. In het Nederlands echter, kunnen voorzetsels ook voorkomen als postposities en na het zelfstandig naamwoord worden geplaatst. In de regel suggereert dit beweging: *het huis uit, de trap op*. In het Marokkaans-Arabisch is dit niet mogelijk.

Verschillende talen leggen verschillende relaties, wat resulteert in verschillend gebruik van voorzetsels op semantisch niveau. Het Marokkaans-Arabisch maakt bijvoorbeeld geen onderscheid tussen *aan, voor, tegen* en *naar* als het relaties tussen personen betreft. In het Nederlands maakt dit wel degelijk uit: *een brief schrijven aan opa* tegenover *een brief schrijven voor opa* bijvoorbeeld schetst hiervan een beeld.

De keuze van het juiste voorzetsel is voor alle T2-leerders een opgave, ongeacht hun moedertaal. Daarom zal er in Oefening 12 alleen gefocust worden op de voorzetsels die hierboven genoemd worden en lastig te onderscheiden zijn voor T2-leerders van Marokkaanse afkomst.

Deze oefening kan ook klassikaal gedaan worden. De docent neemt een voorwerp, bijvoorbeeld een etui, en laat met een propje papier het gebruik van de verschillende voorzetsels zien. Het kan ook omgedraaid worden waarbij alle cursisten met een propje papier moeten laten zien welk voorzetsel nodig is in de zin (of welke betekenis het heeft).

OEFENING 12

In het Nederlands zijn er een paar verschillende voorzetsels die in het Marokkaans-Arabisch allemaal hetzelfde voorzetsel krijgen. Op de afbeeldingen zie je een vogel, een boom en een kooitje. Deze plaatjes laten de betekenisverschillen van de Nederlandse voorzetsels zien.

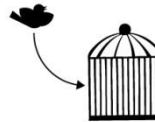
De vogel staat **voor** het kooitje

Het kooitje hangt **aan** de boom

Het kooitje zit **tegen** de boom

De vogel vliegt **naar** het kooitje

Vul nu in de onderstaande tekst het juiste voorzetsel in. Let op, het is er niet altijd één van de plaatjes!

Ik zit ____ tafel en staar ____ het raam. Ik kijk ____ de sneeuwvlokken die ____ de hemel vallen. Buiten is het koud. Er zitten zelfs ijsbloemen ____ de ramen. Binnen is het warm. De openhaard brandt. Ik schrijf een brief ____ Jan. Hij is binnenkort jarig. Op de kalender zag ik dat ik een brief moest schrijven. Als de brief klaar is, breng ik hem ____ de brievenbus.

Dan brengt de postbode de brief ____ Jan. De postbode kent Jan ook. Hij zegt ____ hem dat de brief ____ mij is. Speciaal ____ zijn verjaardag. Jan vraagt ____ de postbode of hij ook een stuk taart wil. De postbode zegt ____ Jan dat hij eerst de rest ____ de post moet bezorgen. Daarna komt hij ____ een stuk taart.

De postbode is klaar ____ zijn ronde en belt aan. De postbode heeft nog een pakket ____ Jan. Het is een cadeautje ____ de postbode. Jan en de postbode gaan ____ binnen ____ een stuk taart.

3.2.9. ZELFSTANDIG NAAMWOORD

Het zelfstandig naamwoord toont niet veel verschillen tussen beide talen. In het Marokkaans-Arabisch heeft het een geslacht, dat een grote rol speelt voor de keuze van andere elementen uit de zin zoals het bijvoeglijk naamwoord of het aanwijzend voornaamwoord. Vrouwelijke zelfstandige naamwoorden eindigen meestal op een *-a*, als het woord niet eindigt op een *-a* is het meestal mannelijk.

In het Nederlands heeft het zelfstandig naamwoord van origine ook geslachten, in de praktijk spelen deze tegenwoordig echter een veel kleinere rol en worden ze ingedeeld als *de-woord* of als *het-woord*. Door de grote mate van overeenkomst, en daarmee de afwezigheid tot geringe kans op interferentie, zijn er voor het zelfstandig naamwoord geen oefeningen toegevoegd.

3.2.10. LIDWOORD

Het Marokkaans-Arabisch kent één bepaald lidwoord, namelijk 'l'. Als het lidwoord wordt weggelaten is het zelfstandig naamwoord onbepaald. Bijvoorbeeld *kursi* betekent een stoel, maar *l-kursi* betekent de stoel. In tegenstelling tot het Nederlands krijgt ook het bijvoeglijk naamwoord een lidwoord, zolang het in combinatie met een zelfstandig naamwoord wordt gebruikt, bijvoorbeeld *de grote de rivier*.

De problemen die cursisten hebben met de keuze voor het juiste lidwoord komen waarschijnlijk niet vanuit het Marokkaans-Arabisch, maar vanuit het Nederlands. Het enige wat voor interferentie zou kunnen zorgen is het onbepaald lidwoord, wanneer T2-leerders *een* weglaten. Omdat het lidwoord voor elke T2-verwerver, onafhankelijk van de moedertaal, lastig te leren is en er dus voldoende aandacht aan besteed kan worden tijdens de lessen en in het lesmateriaal, is er hier voor gekozen om geen extra oefening toe te voegen.

3.2.11. VRAAGZINNEN

In het Marokkaans-Arabisch zijn er drie manieren waarop een zin vragend gemaakt kan worden. Deze manieren hoeven elkaar niet uit te sluiten en kunnen ook gecombineerd worden. Een zin wordt vragend door een vragend bijwoord voor de zin te plaatsen, een vragend voornaamwoord te gebruiken of een zin met stijgende intonatie te laten eindigen.

Net zoals in het Nederlands, zijn er twee soorten vraagzinnen te onderscheiden: open vragen en gesloten vragen. Bij het stellen van een gesloten vraag, waarop met *ja* of *nee* geantwoord kan worden, kan in het Marokkaans-Arabisch het vragend bijwoord *waš* voor de zin worden geplaatst of een stijgende intonatie gebruikt worden. Het woord *waš* heeft hier geen betekenis, hij leidt alleen de vraag in.

De open vragen werken vergelijkbaar met de gesloten vragen, alleen wordt bij complexe zinnen, zoals bijzinnen, het predicaatsnomen uit de vraagzin naar de hoofdzin geplaatst en vervangen door een voornaamwoord in de bijzin: *fayn mratek?* (waar is jouw vrouw?) maar *qul-li mratek fayn hiya* (vertel mij jouw vrouw, waar is zij?).

Het Nederlands en het Marokkaans-Arabisch komen op dit vlak redelijk met elkaar overeen. Een verschil is echter dat het Nederlands altijd begint met een werkwoord bij gesloten vragen en een stijgende intonatie alleen niet afdoende is. Bij open vragen staat het vragend voornaamwoord aan het begin van de zin en vindt er inversie plaats; het subject en de persoonsvorm verwisselen van plaats: *hij was zojuist aangekomen in Marokko* wordt *was hij zojuist aangekomen in Marokko?*.

Wat betreft transfer valt dan ook te verwachten dat T2-verwervers vraagzinnen maken door een vragende intonatie of geen inversie toepassen. Aan de andere kant kunnen ze een andere methode vanuit de moedertaal toepassen die wel grammaticale zinnen oplevert. Dat suggereert een veel kleiner risico op negatieve transfer. Daarnaast wordt tijdens de lessen veel tijd besteed aan inversie, omdat veel cursisten met verschillende talige achtergronden dit lastig vinden. Hierdoor is er geen extra oefening toegevoegd voor vraagzinnen.

3.2.12. WOORDVOLGORDE

De woordvolgorde is in beide talen vergelijkbaar, maar niet hetzelfde. Het Marokkaans-Arabisch, en ook het Berber, houdt een SVO (Subject – Verbum – Object) volgorde aan waarbij bezittelijke voornaamwoorden, bijvoeglijk naamwoorden en betrekkelijke voornaamwoorden achter het hoofds substantief komen. Het lidwoord en de telwoorden komen voor het hoofds substantief.

In het Marokkaans-Arabisch werkt de volgorde van hoofdzinnen ten opzichte van bijzinnen hetzelfde als in het Nederlands. De bijzin zelf is echter anders opgebouwd; het begint met een werkwoord. Daarna komt het predicaat of een subject, deze staan altijd bij elkaar. De bijzin in het Nederlands heeft een SOV volgorde.

Aangezien de woordvolgorde in hoofdzinnen overeenkomt in beide talen, zal daar geen sprake zijn van negatieve transfer. De bijzinnen houden in het Nederlands echter een andere volgorde aan, waardoor er wel sprake kan zijn van negatieve transfer. Om hier extra aandacht aan te besteden kan Oefening 13⁴ worden gebruikt. Deze oefening legt de nadruk op het construeren van bijzinnen.

⁴ De zinnen uit de oefening zijn gebaseerd op feitjes afkomstig van de website Knups.nl, (2010), *wat wil je nog meer?!* Opgeroepen op juni 30, 2012, van Knups.nl: http://www.knups.nl/wist_je_dat.php

OEFFENING 13

Het Nederlands en het Marokkaans-Arabisch hebben in de hoofdzinnen dezelfde woordvolgorde. In bijzinnen is dit echter niet het geval. Het Marokkaans-Arabisch gaat uit van een *werkwoord – zelfstandig naamwoord of predicaat*. Het Nederlands heeft *subject – tijd – manier – plaats – werkwoorden*.

Tijd – manier – plaats kunnen van volgorde wisselen, afhankelijk van bijvoorbeeld nadruk. Daarbij kunnen er natuurlijk nog verschillende zinsdelen aan de zin worden toegevoegd, zoals het *object*, *indirect object*, *voornaamwoorden*, enzovoort.

Zet de volgende zinsdelen in de goede volgorde, zodat je een grammaticale zin krijgt. De werkwoorden zijn al voor je vervoegd. Let op! Er zijn meerdere manieren mogelijk!

Bijvoorbeeld:

naar school / op woensdagmiddag / niet / kinderen / hoeven / te gaan

Het is zo dat op woensdagmiddag kinderen niet naar school hoeven te gaan

1. veel / in Nederland / regent / het

Het is zo dat _____

2. bestaat / uit / een komkommer / 90 % water

Het is zo dat _____

3. met hun rechter oog dicht / over hun rechter schouder / mensen / kijken / niet / kunnen

Het is zo dat _____

4. verboden / Donald Duck stripboeken / waren / in Finland

Het is zo dat _____

5. dan / sneller / heet water / koud water / bevriest

Het is zo dat _____

6. de voet / de onderarm / is / van een mens / even groot / als

Het is zo dat _____

7. is / het grootste gevaar / in de woestijn / verdrinking

Het is zo dat _____

8. de tongafdruk / de vingerafdruk / bij ieder mens / is / uniek / net zoals

Het is zo dat _____

9. proeven / een vlinder / kan / met zijn poten

Het is zo dat _____

10. sneller / mensen met rood haar / voelen / pijn

Het is zo dat _____

3.2.13. NEGATIE

Het Marokkaans-Arabisch lijkt wat betreft negatie redelijk op het Nederlands en op het Frans. Het heeft een ontkenningsvorm, *ma-ši*, dat zowel als één woord kan worden gebruikt, als dat het opgesplitst kan worden. Het is gebruikelijker om het woord op te splitsen, wat enig overeenkomst toont met het Frans, bijvoorbeeld *ne ... pas*. Als *ma-ši* opgesplitst wordt, dan komt het werkwoord tussen *ma* en *ši* en valt de *-i* weg; *ma-ža-š* (hij kwam niet). In het geval van nadruk, blijft deze *-i* wel staan: *ma-ža-ši* (hij kwam zeker niet).

Indien het echter als één woord gebruikt wordt, gaat het vooraf aan het woord of zinsdeel dat ontkend wordt, zoals voor het predicaat of in zinnen zonder werkwoord. In het Nederlands staat de ontkenning niet per definitie voor het zinsdeel dat het ontkent, maar direct voor het belangrijkste deel van de zin; *de man heeft de hond niet geslagen* is niet hetzelfde als *de man heeft niet de hond geslagen* (maar de kat bijvoorbeeld).

Om in het Marokkaans-Arabisch onderscheid te maken tussen *niet* en *geen*, moet in dit laatste geval een aanwijzend voornaamwoord (*hadi* of *hada*) voor *ma-ši* gezet worden. Deze combinatie staat voor het zinsdeel, vaak het zelfstandig naamwoord, dat ontkent wordt, bijvoorbeeld *hada ma-ši weld* (dit is geen jongen). In het Nederlands kan *geen* worden gebruikt in plaats van *niet*, als er een non-specifiek object in de zin staat. De constructie die gebruikt wordt is dus feitelijk *niet+een*, bijvoorbeeld *dat is niet een fiets* wordt *dat is geen fiets*.

Uitgaande van het kleine verschil tussen *niet* en *geen* in het Nederlands, tegenover twee verschillende grammaticale constructies in het Marokkaans-Arabisch, valt het te verwachten dat T2-leerders moeite zullen hebben met dit onderscheid. Om extra aandacht te besteden aan dit taalverschijnsel, is Oefening 14 toegevoegd. Om deze oefening doelgericht te kunnen gebruiken, is het raadzaam om de T2-verwervers eerst bekend te hebben gemaakt met het onbepaald en bepaald lidwoord.

OEFENING 14

In het Nederlands wordt de negatie *niet* vergelijkbaar gebruikt als in het Marokkaans-Arabisch (*ma-šī*). Het gaat namelijk vooraf aan het zinsdeel wat het moet ontkennen. Dit kan in het Marokkaans-Arabisch bijvoorbeeld het werkwoord zijn of een ander zinsdeel, maar in het Nederlands komt *niet* vóór het belangrijkste deel van de zin. Bijvoorbeeld *Jan komt niet de fiets ophalen* (maar de auto).

Om *niet* te veranderen in *geen* heb je in het Marokkaans-Arabisch een aanwijzend voornaamwoord nodig namelijk *hadi* of *hada*. In het Nederlands hangt het af van welk soort object de zin heeft. We gebruiken *geen* als er een non-specifiek object in de zin staat. Een non-specifiek object is te herkennen aan drie dingen:

1. een onbepaald lidwoord (*een*)
2. een onbepaald voornaamwoord (*enige, enkele, wat, veel*)
3. een telwoord (*twee, drie, acht*)

Als één van deze drie opties voor het non-specifiek object staat, dan komt dat met het gebruik van *geen* te vervallen. Dus eigenlijk *niet + een/veel/twee = geen*.

Let op! De drie herkenningsoorten hoeven niet per se in de zin te staan!

Bijvoorbeeld: enkele munten -> niet + enkele munten -> geen munten

Kies bij de volgende zinnen de juiste vorm.

Bijvoorbeeld: *Ik ga niet/geen mijn brood opeten*

1. Hij heeft mij niet/geen geslagen.
2. Zij zijn niet/geen gaan voetballen.
3. Ik wil niet/geen brood eten.
4. Jij hebt haar niet/geen kerstkaartje gestuurd.
5. Ik heb vannacht niet/geen één uur geslapen.
6. Jij hebt vannacht niet/geen uur geslapen.
7. Wij lusten niet/geen eten.
8. Jullie hebben de deurbel niet/geen gehoord.

Maak nu de volgende zinnen ontkennend

Bijvoorbeeld: *ik ga op vakantie -> ik ga niet op vakantie*

1. Je kent enkele namen -> _____
2. Marie mag tekenen -> _____
3. Wij gaan naar de Efteling -> _____
4. Morgen komt mijn nieuwe fiets -> _____
5. Gisteren bakte ik koekjes -> _____
6. Hans leest een krant -> _____
7. Hans leest de krant -> _____
8. Jij hebt veel pennen -> _____
9. Ik ga wat boeken lezen -> _____

3.2.14. DELETIE VAN KOPPELWERKWOORDEN

Het Marokkaans-Arabisch kent geen koppelwerkwoorden zoals het Nederlands die kent; naamwoordelijke zinnen, minimaal bestaande uit een subject en een predicaatsnomen, krijgen in het Marokkaans-Arabisch geen werkwoord. Daarnaast krijgen ook zinnen bestaande uit een zelfstandig naamwoord met een lidwoord geen werkwoord, zolang er een bijvoeglijk naamwoord in de zin staat dat een eigenschap uitdrukt bijvoorbeeld *l-weld ferhan* (de jongen <is> blij). Het Nederlands heeft wel een koppelwerkwoord nodig om deze zin grammaticaal te maken, vandaar dat in de vertaling van de voorbeeldzin haken om het koppelwerkwoord zijn gezet.

Het valt te verwachten dat T2-verwervers moeite zullen hebben met het aanleren en gebruik van de koppelwerkwoorden. Een voor de hand liggende interferentiefout is het weglaten van het koppelwerkwoord of werkwoord. Om hier extra aandacht aan te besteden is Oefening 15 toegevoegd.

Let op, deze oefening neemt twee pagina's in beslag.

OEFFENING 15

In tegenstelling tot het Marokkaans-Arabisch kunnen sommige zinnen zonder werkwoord toch grammaticaal zijn. Een Nederlandse zin heeft altijd een werkwoord nodig.

In zinnen waarbij het predicaatsnomen iets zegt over het subject, worden koppelwerkwoorden gebruikt. Het Nederlands kent negen verschillende koppelwerkwoorden; *zijn, worden, blijken, blijven, lijken, schijnen, heten, dunken* en *voórkomen*. Het meest gebruikte koppelwerkwoord is *zijn*.

Vul in het onderstaande verhaaltje het juiste koppelwerkwoord in en vervoeg het.

Let op, je mag elk woord maar één keer gebruiken!

Kies uit: *zijn, worden, blijken, blijven, lijken, schijnen, heten, dunken, voorkomen*.

In de straat waar ik woon staat een groot oud huis. Het huis _____ vervallen; de ramen zijn met stukken hout dichtgeslagen en er _____ gaten in het dak te zitten. De tuin staat vol onkruid en ligt vol met afval. Om het huis staat een hoog hek met een groot slot erop. Het _____ wel een spookhuis. De kinderen uit de buurt _____ steeds banger voor de krakende geluiden en het geloei van de wind. Het _____ mij een goed idee dat het huis wordt gesloopt als niemand het opknapt.

Op een dag zie ik dat het hek van het huis open staat. Een rode auto staat op de oprit. Ik loop naar het huis toe en zie een man uit het huis komen. Hij _____ me niet bekend _____. De man zwaait naar me en komt op me af. Hij stelt zich voor: 'Hallo, ik _____ Jan. Ik wil het oude huis van mijn grootouders opknappen en hier gaan wonen'. Jan _____ timmerman te zijn. Het is goed dat het huis wordt opgeknapt, nu hoeven de buurtkinderen niet meer bang te _____.

Maak nu zelf zinnnetjes door het gegeven zinnnetje om te bouwen met een copula naar keuze.

Bijvoorbeeld: *De zieke man* -> *de man is ziek* of *de man blijkt ziek*

1. De blijde jongen ->
2. De vrolijke kapper ->
3. De grote stoel ->
4. De goedkope bank ->
5. Het nieuwe huis ->
6. Het goede boek ->
7. De oude vrouw ->
8. De lekkere koffie ->
9. De dure auto ->

10. De verdrietige groenteboer ->
11. Het lelijke tapijt ->
12. Het kleine raam ->
13. Een mooi verhaal ->
14. Een dikke duim ->
15. Een harde klap ->
16. Het jarige meisje ->
17. De brandende kaars ->
18. De knappe zanger ->
19. Het rode dak ->
20. De gele vlek ->

4. BESLUIT

In deze handleiding zijn de voornaamste verschillen samengevat en behandeld die uit de contrastieve analyse naar voren kwamen. De volledige tekst en uitleg samen met de gebruikte bronnen staan in de bijbehorende thesis⁵. Er is niet gepoogd een volledig overzicht tussen beide talen te verschaffen, enkel daar waar in het onderwijs relatief veel problemen kunnen opkomen.

Het voornaamste doel is een bescheiden tegemoetkoming naar NT2-docenten toe, om hen te ondersteunen in de onmogelijke opgave om in klassen met veel verschillende moedertalen, toch de T1 in het leerproces te betrekken. In mijn ogen biedt deze handleiding daarvoor enkele handvatten en hoop dan ook op verschillende inzichten gericht op NT2-docenten vanuit verschillende moedertalen voor de toekomst.

⁵ van der Putte, D. (2012), *Het Marokkaans-Arabisch onder de loep, een hulpmiddel voor NT2-docenten*, Utrecht, Nederland.

5. ANTWOORDMODELLEN

5.1. OEFENING 2 STOMME E

Kijk naar een stukje uit het kinderrijmpje van Annie M.G. Schmidt.

Onderstreep elke stomme e, de eerste regel is al voor je gedaan. Let op! Niet elke e is een stomme e!

Lees het gedichtje nu hardop voor en zorg dat je elke stomme e ook uitspreekt.

De Mooiste Bloemen

Midden op het grote plein
staat het stalletje van Katrijn:
Mooie bloemen! Mooie bloemen!
Mensen, hierheen moet je komen!
'k Heb margrieten, mooie anjers,
'k Heb violen... zulke kanjers!
Rode rozen, korenbloemen,
veel te veel om op te noemen,
lelietjes van twintig centen,
prachtig mooi. Je ruikt de lente!

Daar komt kleine Pieter aan.
Bij het stalletje blijft hij staan.
Wel, m'n jongen, zegt Katrijn,
Wat zal 't wezen, wat zal 't zijn?
Irissen met lange stelen,
wil je paarse, wil je gele?
Zestig centen maar, de tien!
Wil je roosjes dan, misschien?
Ook niet deze? Of van deze?
Maar wat moet het dan toch wezen,
moet je ze voor moeder halen?
Neem dan lelietjes-van-dalen!

Nee, zegt Pieter, nee, het was
voor de juffrouw van de klas!
Weet je ze verjaart vandaag
en nu geef ik haar zo graag
bloemetjes met gele hartjes,
maar ik heb alleen twee kwartjes...
Lieve jongen, zegt Katrijn, dan krijg jij van mij
jasmijn!
't Allermooiste wat er bij is.
En of Pietertje ook blij is!
Kijk, daar gaat hij met zijn petje
en zijn prachtige boeketje,
straks zegt Pieter heel geleerd:
Juf, nog wel gefie-sie-teerd.

5.2. OEFENING 4 BIJVOEGLIJK NAAMWOORD

Bepaal in de tekst of de bijvoeglijk naamwoorden die tussen haken staan predicatief of attributief gebruikt moeten worden. Vul het woord vervolgens in op de goede plek. Vergeet bij attributief gebruik niet te kijken of er een –e achter moet.

Chimpansee vraagt hulp bij ontsnapping

Een **_slimme_** chimpansee _____ (slim) uit de Britse Welsh Mountain Zoo vraagt bezoekers om hem te helpen met uitbreken. Alex Bailey was in de **_grote_** dierentuin _____ (groot) en filmde hoe de aap hem **_duidelijke_** aanwijzingen _____ (duidelijk) gaf en hem vroeg het raam open te maken.

Volgens Peter Dickinson, een medewerker van de dierentuin, komt het wel vaker voor. Chimpansees proberen met **_mooie_** gebaren _____ (mooi) bezoekers bepaalde dingen te laten doen. "Vaak luisteren ze dan ook nog", zegt hij tegen de **_verbaasde_** interviewer _____ (verbaasd). "Als ik mensen erop aanspreek, krijg ik bijna altijd te horen dat het moest van de chimpansee."

Het lijkt alsof de aap wil ontsnappen, maar misschien klopt dat toch niet. In het filmpje zien we onder het raam een **_gele_** banaan _____ (geel) liggen. Waarschijnlijk wil de **_stoute_** aap _____ (stout) de banaan hebben en maakt hij daarom zo'n **_druk_** gebaar _____ (druk).

5.3. OEFENING 5 PERSOONLIJK VOORNAAMWOORD

Vul het juiste persoonlijk voornaamwoord bij het plaatje in.
Kies uit *jij* of *u*.

Ik ben een man of vrouw van ongeveer 35 jaar oud.

[oud vrouwtje]	spreek ik aan met _ u _
[klein meisje]	spreek ik aan met _ jij _
[vrienden]	spreek ik aan met _ jij _
[vreemden die ouder zijn dan ik]	spreek ik aan met _ u _
[vreemden die jonger zijn dan ik]	spreek ik aan met _ u _ (tenzij ze jonger zijn dan ongeveer twintig)
[de dokter]	spreek ik aan met _ u _
[de oppas van mijn kinderen]	spreek ik aan met _ jij _
[de serveerster]	spreek ik aan met _ u _
[de tandarts]	spreek ik aan met _ u _
[de baas]	spreek ik aan met _ u _
[de winkelbediende]	spreek ik aan met _ u _
[mijn collega's]	spreek ik aan met _ jij _

5.4. OEFENING 6 VRAGEND VOORNAAMWOORD

Maak de juiste combinatie. Kies uit de linkerrij het vragend voornaamwoord en uit de rechterrij de zin. Verbind de combinaties met een streep.

1. **_wie_** gaat naar het strand?
2. **_welke_** film kijken jullie?
3. **_wat voor_** weer wordt het?
4. **_wat_** eten we vanavond?
5. **_welk_** pak melk is nog dicht?
6. **_welke_** van de twee heb je cadeau gekregen?
7. **_welk_** huis is wit?
8. **_wat_** vind je mooi?
9. **_wat_** is je achternaam?

5.5. OEFENING 7 AANWIJZEND VOORNAAMWOORD

Vul steeds het juiste aanwijzend voornaamwoord in of zet $\emptyset$ als er niets nodig is.

Onthoud: in het Nederlands is *deze* en *dit* dichtbij en *die* en *dat* is ver weg.

1. **_dit_** jongetje en **_dit_** meisje hier zijn samen op vakantie. Het jongetje met gym schoenen aan en het meisje met blond haar? Ja, **_dat_** jongetje en **_dat_** meisje.
2. **_dat_** huis met **_dat_** balkon is van opa. Bedoel je het huis met het rode balkon? Ja, **_dat_** huis met **_dat_** balkon!
3. Welke dieren grazen in de wei? **_die_** schapen en **_Ø_** koeien grazen in de wei.
4. Welke schapen en welke koeien grazen in de wei? **_die_** schapen en **_die_** koeien grazen in de wei.
5. Staan alle mannen en vrouwen op de foto? Nee, **_deze_** mannen en **_deze_** vrouwen staan op de foto.
6. Staan de mannen en vrouwen van het restaurant op de foto? Ja, **_die_** mannen en **_Ø_** vrouwen staan op de foto.
7. Waar staat de vaas met de bloemen erin? **_deze_** vaas met **_Ø_** bloemen staat op tafel.
8. Waar staat de vaas met de bloemen van oma erin? **_die_** vaas met **_die_** bloemen staan in de keuken.
9. Zijn **_deze_** armband en **_deze_** ketting van jou? Nee, **_deze_** armband en **_Ø_** ketting zijn van Anna. **_die_** armband en **_Ø_** ketting op tafel zijn wel van mij.

5.6. OEFENING 8 BEZITTELIJK VOORNAAMWOORD

Geef antwoord op de volgende vragen. Formuleer een bezitsconstructie zoals in het voorbeeld.

Voorbeeld: Is het boek van Marie? Ja, het is haar boek

1. Is de fiets van Jan? Ja, het is zijn fiets
2. Is die auto van Henk? Ja, het is zijn auto
3. Is deze hond van Ans? Ja, het is haar hond
4. Is het huis van Marie? Ja, het is haar huis
5. Is dit flesje van ons? Ja het is ons flesje

De zinnen 1-5 zijn voorbeelden van zinnen waarbij het in het echte leven niet zoveel uitmaakt welke constructie je kiest. Bij de volgende zinnen moet je kiezen uit de beste constructie. Let op, ze zijn niet altijd allebei goed!

6. Is rood je lievelingskleur?	Ja, <u>rood is mijn lievelingskleur</u>
7. Is dat de dochter van Jan en Anna?	Ja, <u>dat is hun dochter</u>
8. Is dat boek van jou?	Ja, <u>is mijn boek</u>
9. Van wie is dit huis?	Dit <u>is het huis van Jan</u>
10. Heeft Kim dit boek geschreven?	Ja, <u>dit is haar boek</u>
11. Is dit glas van jou of van mij?	Dit <u>is mijn glas</u>
12. Zijn die katten van jullie?	Ja, <u>dit zijn onze katten</u>
13. Zijn deze boterhammen van Gijs?	Ja, <u>dit zijn zijn boterhammen</u>
14. Is deze telefoon van u?	Ja, <u>dit is mijn telefoon</u>
15. Is dit ons vakantiehuis?	Ja, <u>dit is ons vakantiehuis</u>

5.7. OEFENING 9 WERKWOORD (1)

Vul in de onderstaande zinnen de juiste tijd in. Tussen de haakjes staat het werkwoord dat je moet vervoegen.

1. Gisteren **heeft** Marie haar rijexamen **gehaald** (halen).
2. Napoleon Bon Aparte **leefde** (leven) van 1769 tot 1821.
3. Ik **zat/zit** (zitten) in de trein naar Amsterdam.
4. Toen wij aankwamen, **waren** de meest gasten al **gearriveerd** (arriveren).
5. Toen **plakte** (plakken) mijn vader de fietsband.
6. Herman **gooide/gooit** (gooien) het afval in de prullenbak.
7. Wacht maar, nadat ze geslapen heeft, **is** ze het allemaal **vergeten** (vergeten).
8. Wij **wonen** (wonen) in Spanje.
9. Morgen **zal** Marie voor het eerst naar school **gaan** (gaan).
10. Vorige week **regende** (regenen) het.
11. Zij **maakte** (maken) een kunstwerk toen haar vader jarig was.
12. Over twee uur **gaan/zullen** de winkels **sluiten** (sluiten).
13. Vanaf mijn tiende **zorgde** (zorgen) ik al voor mijn cavia.
14. Jullie **eten** (eten) aardappelpuree met vlees en groente.
15. Volgend jaar **zal** ik een baan **krijgen** (krijgen).
16. Hij **tekende** (tekenen) het contract voor zijn huis.
17. Nadat ik mijn huiswerk **had geleerd** (leren), fietste ik naar school.
18. Karel **heeft** zijn huis **versierd** (versieren) met vlaggetjes en slingers.

5.8. OEFENING 10 WERKWOORD (2)

Maak de volgende zinnen af. Let op, de soorten zinnen staan door elkaar!

1. Als het nacht is, **dan kun je de maan zien** (de maan kunnen zien)
2. Ik weet niet of hij op mijn verjaardag **zal komen** (zullen komen).
3. Wij hopen dat jij de hond **hebt uitgelaten** (hebben uitgelaten).
4. Als je cola drinkt, **dan kun je gaatjes krijgen** (gaatjes kunnen krijgen)
5. Als je honger hebt, **dan mag je een boterham nemen** (een boterham mogen nemen).
6. Dacht je dat ik **wegging / wegga / weg zal gaan** (weggaan)?
7. Ik wil je vertellen dat ik **ga trouwen** (gaan trouwen).
8. Hij hoopt dat wij hem **hebben vergeven** (hebben vergeven).
9. Als je op vakantie gaat, **dan moet je je paspoort meenemen** (paspoort moeten meenemen).
10. Zij hoorde dat ik het proefwerk later **mocht maken** (mogen maken).

5.9. OEFENING 11 HULPWERKWOORD

Onderstreep in de volgende zinnen het hulpwerkwoord.

1. Ik heb op straat gelopen.
2. Ik ga een ijsje eten.
3. Martijn wordt geslagen.
4. Sarah moet op dansles gaan.
5. Wij zijn televisie aan het kijken.
6. Zij probeert op bed te slapen.

Maak zinnen van de onderstaande zinsdelen. Vervoeg de werkwoorden waar dat nodig is.

Bijvoorbeeld: werken/met Kerst/jij/moeten/altijd -> Met Kerst moet jij altijd werken.

12. wandelen / door het park / willen / Henk / elke vrijdag
 - **Elke vrijdag wil Henk door het park wandelen**
13. op tijd / Sarah / komen / op het feest / zijn
 - **Sarah is op tijd op het feest gekomen**
14. bakken / gaan / jij / koekjes
 - **Jij gaat koekjes bakken**
15. volgend jaar / slagen / wij / zijn
 - **volgend jaar zijn wij geslaagd**
16. Sinterklaas / toen / willen / op een stoel / zitten
 - **Toen wilde Sinterklaas op een stoel zitten**
17. Ik belde je meteen/ het vliegtuig / proberen / te / nadat / ik / halen
 - **Ik belde je meteen nadat ik het vliegtuig probeerde te halen OF Nadat ik het vliegtuig probeerde te halen, belde ik je meteen**
18. willen / jullie / naar Frankrijk / zullen / zodra de zon schijnt
 - **Jullie zullen naar Frankrijk willen zodra de zon schijnt OF Zodra de zon schijnt zullen jullie naar Frankrijk willen**
19. hebben / de krant / lezen / ik
 - **Ik heb de krant gelezen**
20. eten / kunnen / jij / aardbeien met slagroom
 - **jij kunt aardbeien met slagroom eten**
21. Anna / hij / willen / in het ziekenhuis /zien
 - **Hij wil Anna in het ziekenhuis zien**
22. kopen / zij / de film / moeten / nadat / konden ze pas weg
 - **Nadat zij de film moesten kopen, konden ze pas weg**

5.10. OEFENING 12 VOORZETSELS

Vul nu in de onderstaande tekst het juiste voorzetsel in.

Ik zit aan tafel en staar uit het raam. Ik kijk naar de sneeuwvlokken die uit de hemel vallen. Buiten is het koud. Er zitten zelfs ijsbloemen op de ramen. Binnen is het warm. De openhaard brandt. Ik schrijf een brief aan Jan. Hij is binnenkort jarig. Op de kalender zag ik dat ik een brief moest schrijven. Als de brief klaar is, breng ik hem naar de brievenbus.

Dan brengt de postbode de brief naar Jan. De postbode kent Jan ook. Hij zegt tegen hem dat de brief van mij is. Speciaal voor zijn verjaardag. Jan vraagt aan de postbode of hij ook een stuk taart wil. De postbode zegt tegen Jan dat hij eerst de rest van de post moet bezorgen. Daarna komt hij voor stuk taart.

De postbode is klaar met zijn ronde en belt aan. De postbode heeft nog een pakket voor Jan. Het is een cadeautje van de postbode. Jan en de postbode gaan naar binnen voor een stuk taart.

5.11. OEFENING 13 WOORDVOLGORDE

Zet de volgende zinsdelen in de goede volgorde. Let op! Er zijn meerdere manieren mogelijk!

1. veel / in Nederland / regent / het
Het is zo dat **het veel regent in Nederland / het in Nederland veel regent**_____
2. bestaat / uit / een komkommer / 90 % water
Het is zo dat **een komkommer uit 90% water bestaat**_____
3. met hun rechter oog dicht / over hun rechter schouder / mensen / kijken / niet / kunnen
Het is zo dat **mensen met hun rechter oog dicht niet over hun rechter schouder kunnen kijken**_____
4. verboden / Donald Duck stripboeken / waren / in Finland
Het is zo dat **Donald Duck stripboeken verboden waren in Finland / in Finland verboden waren**_____
5. dan / sneller / heet water / koud water / bevriest
Het is zo dat **heet water sneller bevriest dan koud water**_____
6. de voet / de onderarm / is / van een mens / even groot / als
Het is zo dat **de voet van een mens even groot is als de onderarm / de onderarm...de voet**_____
7. is / het grootste gevaar / in de woestijn / verdrinking
Het is zo dat **het grootste gevaar in de woestijn verdrinking is**_____
8. de tongafdruk / de vingerafdruk / bij ieder mens / is / uniek / net zoals
Het is zo dat **de tongafdruk net zoals de vingerafdruk uniek is bij ieder mens**_____
9. proeven / een vlinder / kan / met zijn poten
Het is zo dat **een vlinder met zijn poten kan proeven**_____
10. sneller / mensen met rood haar / voelen / pijn
Het is zo dat **mensen met rood haar sneller pijn voelen**_____

5.12. OEFENING 14 NEGATIE

Kies bij de volgende zinnen de juiste vorm.

Bijvoorbeeld: *Ik ga niet/~~geen~~ mijn brood opeten*

1. Hij heeft mij niet/~~geen~~ geslagen.
2. Zij zijn niet/~~geen~~ gaan voetballen.
3. Ik wil niet/~~geen~~ brood eten.
4. Jij hebt haar niet/~~geen~~ kerstkaartje gestuurd.
5. Ik heb vannacht niet/~~geen~~ één uur geslapen.
6. Jij hebt vannacht niet/~~geen~~ uur geslapen.
7. Wij lusten niet/~~geen~~ eten.
8. Jullie hebben de deurbel niet/~~geen~~ gehoord.

Maak nu de volgende zinnen ontkennend

Bijvoorbeeld: *ik ga op vakantie -> ik ga niet op vakantie*

1. Je kent veel namen -> Je kent niet veel namen
2. Marie mag tekenen -> Marie mag niet tekenen
3. Wij gaan naar de Efteling -> Wij gaan niet naar de Efteling
4. Morgen komt mijn nieuwe fiets -> Morgen komt niet mijn nieuwe fiets / Morgen komt mijn nieuwe fiets niet
5. Gisteren bakte ik koekjes -> Gisteren bakte ik geen koekjes
6. Hans leest een krant -> Hans leest geen krant
7. Hans leest de krant -> Hans leest niet de krant/ leest de krant niet
8. Jij hebt een pen -> Jij hebt geen pen
9. Ik ga wat boeken lezen -> Ik ga niet wat boeken lezen / ik ga geen boeken lezen

5.13. OEFENING 15 DELETIE VAN KOPPELWERKWOORDEN

Vul in het onderstaande verhaaltje het juiste koppelwerkwoord in en vervoeg het.

Let op, je mag elk woord maar één keer gebruiken!

Kies uit: *zijn, worden, blijken, blijven, lijken, schijnen, heten, dunken, voorkomen.*

In de straat waar ik woon staat een groot oud huis. Het huis is vervallen; de ramen zijn met stukken hout dichtgeslagen en er schijnen gaten in het dak te zitten. De tuin staat vol onkruid en ligt vol met afval. Om het huis staat een hoog hek met een groot slot erop. Het lijkt wel een spookhuis. De kinderen uit de buurt worden steeds banger voor de krakende geluiden en het geloei van de wind. Het dunkt mij dat het huis wordt gesloopt als niemand het opknapt.

Op een dag zie ik dat het hek van het huis open staat. Een rode auto staat op de oprit. Ik loop naar het huis toe en zie een man uit het huis komen. Hij komt me niet bekend voor. De man zwaait naar me en komt op me af. Hij stelt zich voor: 'Hallo, ik heet Jan. Ik wil het oude huis van mijn grootouders opknappen en hier gaan wonen'. Jan blijkt timmerman te zijn. Het is goed dat het huis wordt opgeknapt, nu hoeven de buurtkinderen niet bang te blijven.

Maak nu zelf zinnnetjes door het gegeven zinnetje om te bouwen met een koppelwerkwoord naar keuze.

Bijvoorbeeld: *De zieke man -> de man is ziek of de man blijkt ziek*

1. De blijde jongen -> **De jongen lijkt/is/blijkt/wordt/blijft blij**
2. De vrolijke kapper -> **De kapper lijkt/is/blijkt/wordt/blijft vrolijk**
3. De grote stoel -> **De stoel is/lijkt/blijkt/blijft groot**
4. De goedkope bank -> **De bank is/lijkt/blijkt/blijft goedkoop**
5. Het nieuwe huis -> **Het huis is/blijkt /lijkt nieuw**
6. Het goede boek -> **Het boek is/wordt/blijkt/blijft/lijkt goed**
7. De oude vrouw -> **De vrouw is/wordt/blijkt/blijft/lijkt oud**
8. De lekkere koffie -> **De koffie is/wordt/blijft/blijkt/lijkt lekker**
9. De dure auto -> **De auto is/wordt/blijft/blijkt/lijkt duur**
10. De verdrietige groenteboer -> **De groenteboer is/wordt/blijkt/lijkt/blijft verdrietig**
11. Het lelijke tapijt -> **Het tapijt is/wordt/blijkt/blijft/lijkt lelijk**
12. Het kleine raam -> **Het raam is/blijkt/lijkt/blijft/ klein**
13. Een mooi verhaal -> **Een verhaal is/wordt/blijkt/blijft/lijkt mooi**
14. Een dikke duim -> **Een duim is/wordt/blijkt/blijkt/blijft dik**
15. Een harde klap -> **Een klap is/wordt/blijkt/lijkt hard**
16. Het jarige meisje -> **Het meisje is/wordt/blijkt/lijkt/blijft jarig**
17. De brandende kaars -> **De kaars blijkt/lijkt/schijnt/ te branden**
18. De knappe zanger -> **De zanger is/wordt/blijkt/blijft/lijkt/ knap**
19. Het rode dak -> **Het dak is/wordt/blijkt/blijft/lijkt rood**
20. De gele vlek -> **De vlek is/wordt/blijkt/blijft/lijkt geel**